

Рівненський державний гуманітарний університет
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології та соціології

Методичні рекомендації щодо забезпечення
самостійної роботи
з дисципліни **«Історія міжнародних відносин»**
для здобувачів вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії».

Рівне-2020 рік

УДК 327 (091) (072)

М 54

Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи з дисципліни «Історія міжнародних відносин» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Рівне: РДГУ, 2020. 52 с.

Розробник: к.політ. наук, доц. кафедри політології і соціології
Кундеус О. М.

Рецензенти:

Вівчар І.В. кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та соціології РДГУ.

Чернюк І.А. кандидат політичних наук, доцент кафедри суспільних наук Національного університету водного господарства та природокористування.

Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи складаються з вказівок до вивчення дисципліни, які разом з лекційним курсом допоможуть студентам більш глибоко зрозуміти та засвоїти зміст дисципліни «Історія міжнародних відносин». Також методичні рекомендації містять плани семінарських занять, тематику індивідуальних завдань та самостійної роботи, питання підсумкового контролю, термінологічний словник, список рекомендованої літератури.

Затверджено на засіданні кафедри політології та соціології

Протокол від 19 жовтня 2020 № 6

Завідувач кафедри політології

та соціології _____ (доц. Терешко Ю.М.)

Схвалено навчально-методичною комісією факультету історії, політології та міжнародних відносин

Протокол від 29 жовтня 2020р. № 9

Голова методичної комісії _____ (проф..каф...Галуха Л.Ю)

Навчальна дисципліна «Історія міжнародних відносин» відноситься до курсів, з якими має бути ознайомлений майбутній фахівець з міжнародних відносин.

Зміст курсу охоплює основні положення міжнародної обстановки та міжнародних відносин головних європейських країн від першої світової війни 1914-1918 рр. до 90-х років ХХ століття. Окрема тема присвячена проблемам періодизації історії міжнародних відносин.

Основна мета - навчити студентів самостійно аналізувати геополітичну обстановку країн європейського регіону, робити аналізи внутрішнього положення країн та міжнародної обстановки, основних причин економічних, політичних та соціальних криз, вміти самостійно визначити варіанти виходу з них.

Завданням вивчення дисципліни є:

- розкрити теоретичні аспекти сучасних міжнародних відносин;
- висвітлити об'єктивні та суб'єктивні причини міжнародних конфліктів;
- вивчити головні історичні події ХХ ст. в країнах світу;
- дослідити роль провідних політиків і державних діячів у формуванні системи міжнародних відносин;
- визначити вплив доленосних подій (світові війни, кризи, трансформаційні процеси тощо) на еволюцію міжнародних відносин, їх характер і тенденції розвитку.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен набути таких **компетентностей:**

Загальні компетентності:

1. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку

предметної області, її місця у загальній системі і знань про природу і суспільство, та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового образу життя.

Спеціальні (фахові) компетентності:

1. Здатність виокремлювати ознаки та тенденції розвитку, розуміти природу, динаміку, принципи організації міжнародних відносин, суспільних комунікацій та/або регіональних студій.

2. Здатність аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у світі та на Європейському континенті, та місце в них України.

3. Здатність аналізувати природу та еволюцію міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними.

Очікувані результати навчання

1. Знати та розуміти природу міжнародних відносин та регіонального розвитку, еволюцію, стан теоретичних досліджень міжнародних відносин та світової політики, а також природу та джерела політики держав на міжнародній арені і діяльності інших учасників міжнародних відносин.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 Міжнародні відносини періоду першої світової війни

Тема 1. Версальсько–Вашингтонська система, її сутність і протиріччя.

Зміст семінарського заняття

1. Боротьба з проблем післявоєнного устрою світу на Паризькій мирній конференції 1919 року.

2. Характер мирних договорів з Німеччиною і її союзниками.

3. Проблема Далекого Сходу і обмеження гонки озброєнь на Вашингтонській конференції 1921–1922 років.

4. Сутність і протиріччя Версальсько-Вашингтонської системи.

Тематика рефератів

1. Версальський мирний договір 28 червня 1919 року.

2. Сен-Жерменський мирний договір 10 вересня 1919 року.

3. Нейїський мирний договір 27 листопада 1919 року

4. Севрський мирний договір 10 серпня 1920 року.

5. Тріанонський мирний договір 4 червня 1920 року.

6. Утворення Малої Антанти.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

1. Боротьба з проблем післявоєнного устрою світу на Паризькій мирній конференції 1919 року. Коли і як розпочала свою роботу конференція в Парижі? Скільки держав взяло в ній участь? Які держави не були допущені до участі в її роботі? Назвати основні керівні органи («рада десяти», «рада п'яти», «рада чотирьох»), їх учасників, призначення, роль в роботі конференції. Сформулювати головні проблеми, що стояли в порядку денному паризького форуму.

Висвітлити позиції великих держав (США, Англії, Франції, Італії і Японії) з проблем мирного врегулювання (Ліга Націй, мирні договори, «російське питання», шаньдунське питання).

2. Характер мирних договорів з Німеччиною і її союзниками. Головною метою у висвітленні питання є, довести, що мирні договори мали несправедливий характер. Для цього необхідно проаналізувати всі п'ять договорів (Версальський, Сен-Жерменський, Нейїський, Тріанонський і Севрський) з трьох основних частин: територіальні рішення

(які території втрачали переможені країни і чи відповідало це принципам, проголошеним переможцями ще до завершення війни?); економічні постанови – репарації, які мали сплатити переможені країни; військові умови – що передбачали скорочення збройних сил переможених країн і ліквідацію окремих видів їх. Обов'язково вказати на те, які зобов'язання брали на себе переможці в майбутньому з цієї проблеми.

Підвести підсумки відносно характеру мирних договорів.

3. Проблема Далекého Сходу і обмеження гонки озброєнь на Вашингтонській конференції 1921 – 1922 рр. Вказати, що проблеми міжнародних відносин на Далекому Сході, за винятком окремих (шаньдунське питання і деякі інші) на Паризькій мирній конференції не обговорювалися. Що загострило ситуацію в регіоні? Між якими державами це особливо виявилось? Висвітлити проблему англо-японського договору 1901 р., питання економічних відносин з Китаєм, питання територіальних володінь великих держав у Тихоокеанському регіоні, гонки морських озброєнь.

Охарактеризувати роботу Вашингтонської конференції і укладених на ній договорів:

- 1) долю англо-японського договору 1901 р.;
- 2) договір чотирьох держав;
- 3) договір п'яти держав;
- 4) договір дев'яти держав.

4. Сутність і протиріччя Версальско-Вашингтонської системи. Що включала в себе ця система? З якою метою вона була створена? Проаналізувати її протиріччя з наступних напрямків:

- 1) між переможцями і переможеними державами;
- 2) між самими переможцями;
- 3) між радянськими республіками і капіталістичним світом;

4) протиріччя, що виникли в результаті утворення на місці колишніх імперій (яких?) нових незалежних держав, їх сутність і роль у відносинах великих держав;

5) протиріччя між народами колоній і колоніальними державами.

Контрольні завдання до семінарського заняття :

1. Де спочатку пропонувалося провести мирну конференцію? Чому врешті-решт було обрано Париж і який це справило вплив на її хід і прийняті рішення?
2. Склад і організаційна структура конференції.
3. Що було головним завданням Паризької мирної конференції?
4. Назвіть основні питання, що обговорювалися на мирній конференції?
5. Дайте характеристику поглядам В. Вільсона.
6. Назвіть території, що втрачала Німеччина за Версальським договором на користь Франції і умови їх передачі.
7. Які території втратила Німеччина на південному кордоні?
8. Від яких мирних договорів зобов'язував відмовитися Німеччину Версальський договір 1919 року?
9. Назвіть положення військових статей Севрського договору?

Тема 2. Створення блоку фашистських держав і розвиток їхньої агресії

Зміст семінарського заняття

1. Виникнення двох вогнищ війни у світі і спроби створення системи колективної безпеки та їх невдача.
2. Основні етапи формування політичного і військового союзу фашистських держав.

3. Розгортання агресії фашистських держав і її наслідки для розкладу сил у світі.

Тематика рефератів:

1. Аншлюс Австрії 13 березня 1938 року.
2. Чехословацька криза і Мюнхенська конференція 19 – 30 вересня 1938 року.
3. Завершення створення Німеччиною військової коаліції.
4. Спроба економічного аншлюсу 1931 року.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

1. Виникнення двох вогнищ війни у світі і спроби створення системи колективної безпеки та їх невдача.

Висвітлення питання слід почати з характеристики світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. і її впливу на загострення відносин між великими державами: з питання про міжсоюзницькі борги і репарації, боротьби за зовнішні ринки, у фінансово-кредитній сфері. Чому в умовах «великої депресії» саме економіка Німеччини, Японії і Італії опинилася в більше складному стані ніж економіка США, Англії і Франції? Який вплив справило загострення міжнародних відносин на проблему гонки озброєнь? Охарактеризувати спроби обмеження військово–морських озброєнь.

Проаналізувати характер взаємовідносин європейських держав і США з СРСР і сутність радянського зовнішньополітичного курсу в означений період, а також пропозиції Франції щодо створення європейського федеративного союзу і їх провал. Дати загальну оцінку японській політиці після Вашингтонської конференції і з'ясувати причини посилення її експансії в Китаї та охарактеризувати плани японських мілітаристів (меморандум Танака). Висвітлити початок і хід агресії

Японії в Маньчжурії, відношення до нього з боку Ліги Націй і великих держав, результати та наслідки.

Проаналізувати сутність ідеї створення системи колективної безпеки, позиції її ініціаторів (Франції і СРСР), їх плани, відношення до них з боку інших європейських держав (Англиї, Німеччини, Польщі, Чехословаччини, Бельгії, прибалтійських держав), переговори з питання Східного пакту, причини невдач.

2. Основні етапи формування політичного і військового союзу фашистських держав. При відповіді на питання необхідно передусім торкнутися передумов політичного зближення Німеччини, Японії і Італії. Слід зазначити, що зближенню Німеччини і Японії передували їх протиріччя і, навіть, певна конфронтація. З яких проблем? Що було спільного у їх становищі і зблизило ці держави? Як зміна ситуації у Європі і світі штовхнула два режими до початку співробітництва (висвітлити в зв'язку з цим ефіопську авантюру Муссоліні та підтримку Німеччиною і Італією франкістського заколоту у Іспанії). Дати характеристику німецько-італійської угоди 25 жовтня 1936 р. («вісь Берлін-Рим»), «антикомінтернівського пакту» 25 листопада 1936 р. між Німеччиною і Японією, приєднання до нього 6 листопада 1937 р. Італії, «Сталевого пакту» Німеччина – Італія 22 травня 1939 р., Троїстого пакту Німеччина – Італія – Японія 27 вересня 1940 року.

3. Розгортання агресії фашистських держав і її наслідки для розкладу сил у світі. Спочатку необхідно вказати, що першою на шлях агресії вступила Японія (у Маньчжурії, вересень 1931 р.). Розгортанню агресії в Європі передувало розірвання Німеччиною головних статей Версальського договору: про обмеження німецької армії і озброєнь та вихід із конференції з проблем роззброєння і Ліги націй

(жовтень 1933 р.; відмова від сплати репарацій (1932 – 1933 рр.), рішення про створення німецьких військово-повітряних сил (9 березня 1935 р.), про введення загальної військової повинності (16 березня 1935 р.), англо-німецька морська угода (18 червня 1935 р.), ремілітаризація Німеччиною Рейнської зони (7 березня 1936 р.). Необхідно проаналізувати всі ці акти і відношення до них з боку інших великих держав.

Підкреслити, що паралельно з ними розгорталась італійська агресія в Ефіопії (жовтень 1935 р. – травень 1936 р.) і дати їй характеристику.

Контрольні завдання до семінарського заняття :

1. Якій вплив справила світова економічна криза на розвиток міжнародних відносин у кінці 20-х – початку 30-х рр.?
2. Назвіть підсумки роботи Підготовчої комісії з проблем роззброєння.
3. Охарактеризуйте пакт Бріана-Келлога. Які держави до нього приєдналися?
4. Яким чином і на яких умовах була вирішена репараційна проблема у другій половині 1920 – початку 30-х рр.?
5. Охарактеризуйте рішення Лондонської морської конференції 1930 р.
6. Якими державами і в якому році був підписаний Московський протокол («протокол Литвинова»)?
7. Чому Японія відмовилась від ролі гаранта Вашингтонської системи і стала проводити агресивну зовнішню політику?
8. Як почалась японська агресія в Північному Китаї.
9. Яку позицію зайняли західні держави і Ліга Націй після японського вторгнення в Маньчжурію?

10. Що представляло собою Маньчжоу-Го? Чому ця держава не була визнана міжнародним співтовариством?
11. Яких заходів вжив Радянський Союз на початку 30-х рр., щоб не допустити військового конфлікту з Японією?
12. Охарактеризуйте роботу загальної конференції з проблем скорочення і обмеження озброєнь. Які плани скорочення озброєнь на ній були висунуті?
13. Дайте характеристику Декларації п'яти держав (11 грудня 1932 р.)
14. Коли закінчила роботу конференція з проблем скорочення і обмеження озброєнь? Як на ній було вирішене «німецьке питання»?
15. Які дії Німеччини спонукали Францію до зближення з СРСР у 1933 р.?
16. Яка була позиція Великої Британії з питання укладення Східного Пакту?
17. Чому Польща погодилась на підписання декларації про ненапад з Німеччиною?
18. Коли і якими офіційно проголошеними актами почала Німеччина відмову від військових статей Версальського договору?

Тема 3. Проблеми взаємовідносин західних демократій, СРСР і фашистських держав.

Зміст семінарського заняття

1. Політика Великої Британії, Франції, СРСР і США відносно ревізії фашистськими державами Версальсько-Вашингтонської системи.
2. Іспанська проблема в міжнародних відносинах 1936 – 1939 років.

3. Англо-франко-радянські переговори 1939 р. і їх провал.
4. Радянсько-німецький договір 23 серпня 1939 р. і секретний протокол до нього та їх сутність.

Тематика рефератів:

1. Політика умиротворення нацистської Німеччини.
2. Радянсько-німецький договір про ненапад 23 серпня 1939 р. як відхід від попередньої радянської практики.
3. Позиція США в перший період Другої світової період війни
4. План «Барбаросса».

Методичні рекомендації до семінарського заняття

1. Політика Великої Британії, Франції, СРСР і США відносно ревізії фашистськими державами Версальско-Вашингтонської системи. Висвітлюючи політику Великої Британії з означеного питання слід мати на увазі наступні обставини: 1) британська дипломатія відчувала певною мірою свою відповідальність за жорсткі і несправедливі умови Версальського договору і вважала за необхідне їх в майбутньому послабити; 2) але Англія не допускала кардинальних і рішучих змін, а вважала доцільним діяти поступово; 3) між Великою Британією і Францією зберігалися розбіжності з питання відміни основних положень Версальського договору, однак британська точка зору все більше домінувала.

Позиція Франції полягала в тому, щоб не допустити ревізії версальських угод, однак вона не була рішучою – Франція будь за що сподівалася уникнути військового конфлікту з Німеччиною, вважала себе неспроможною сам на сам їй протистояти і тому попадала у все більшу залежність від політики правлячих кіл Великої Британії.

У той же час вона намагалась використати і «радянський чинник» для тиску на Німеччину.

Радянська дипломатія після приходу до влади в Німеччині Гітлера виступила з пропозицією створення в Європі системи колективної безпеки. Необхідно проаналізувати сутність радянського плану, а також розглянути французькі варіанти, охарактеризувати відношення до них з боку Англії, Німеччини, Франції, Польщі та інших держав.

Висвітлюючи політику США, слід звернути увагу насамперед на сутність американської політики ізоляціонізму і проголошеного у 30-і роки нейтралітету.

2. Іспанська проблема в міжнародних відносинах 1936-1939 рр. Враховуючи, що тема «Іспанія в 1918-1939 рр.» вивчається в курсі новітньої історії, необхідно використати матеріал і знання, здобуті в ході вивчення цієї теми; головну увагу звернути на діяльність Комітету з питань невтручання в іспанські справи («комітет 27-ми»), що був створений у вересні 1936 р. Висвітлити політику фашистських держав (Італія, Німеччина), СРСР і західних демократій (Англія, Франція) з основних аспектів іспанської проблеми.

3. Англо-франко-радянські переговори 1939 р. і їх провал. Висвітлення питання доцільно почати з характеристики початку передвоєнної політичної кризи 15 березня 1939 р. Що дало поштовх для її початку? Як змінилася політика Великої Британії і Франції? Переговори між Англією, Францією і СРСР розглянути через аналіз їх трьох основних етапів: 1) квітень-червень (дипломатична переписка; 2) червень-липень (політичні переговори у Москві); 3) липень-серпень (переговори за участю військових делегацій).

Проаналізувати позиції сторін, дати їм характеристику і визначити головні причини невдачі переговорів.

4.Радянсько-німецький договір 23 серпня 1939 р. і секретний протокол до нього та їх сутність. Висвітлення питання потребує обов'язкового використання текстів договору і секретного протоколу, та їх аналізу.

Контрольні завдання до семінарського заняття:

1. Вкажіть на розбіжності між Англією і Францією з питання німецьких вимог скасування окремих статей Версальського договору?
2. Чим була зумовлена слабкість позиції Франції?
3. З якою державою Франція уклала у 1932 р. пакт про ненапад? Охарактеризуйте його.
4. Які умови участі у Східному пакті були висунуті Німеччиною? Чому вони були неприйнятні?
5. Проблема Саарської області у 1935 р.: позиції Франції і Німеччини. Результати плебісциту 13 січня 1935 р.
6. Які питання обговорювалися в ході візитів А.Ідена до Берліна, Москви, Варшави і Праги? Їх результати.
7. Які рішення були прийняті на конференції Англії, Франції і Італії в Стрезі 11-14 квітня 1935 р.?
8. Назвіть основні положення радянсько-французького 2 травня 1935 р. і радянсько-чехословацького 16 травня 1935 р. договорів?
9. Які рішення прийняли Рада і Асамблея Ліги Націй відносно оцінки нападу Італії на Ефіопію?
10. В чому полягала обмеженість прийнятих Лігою Націй санкцій проти Італії? Чим це було зумовлено?
11. Охарактеризуйте рішення Ради Ліги Націй з «рейнської кризи» і її рекомендації.

12. Коли СРСР прийняв рішення про надання допомоги республіканському уряду Іспанії? Чим він вмотивовував це рішення? Які воно мало наслідки?
13. Якими були міжнародні наслідки і підсумки війни в Іспанії?
14. Яку угоду примусила Німеччина підписати 22 березня Литву?
15. Якій країні нав'язала не вигідну економічну угоду Німеччина 22 березня 1939 р. Що вона передбачала?
16. Яке питання вперше порушив 24 жовтня 1938 р. під час зустрічі з польським послом міністр закордонних справ Німеччини І. фон Ріббентроп.
17. Що передбачав радянський проект договору про ненапад, вручений Шуленбергу 19 серпня 1939 р.? Чому він не влаштував Гітлера?
18. Назвіть основні положення радянсько-німецького пакту про ненапад 23 серпня 1939 р. і дайте їм оцінку.
19. Що передбачав секретний протокол до пакту Молотова-Ріббентропа.
20. В чому було міжнародне значення і наслідки радянсько-німецького договору 23 серпня 1939 р.?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Міжнародні відносини періоду другої світової війни

Тема 4: Міжсоюзницькі відносини учасників антигітлерівської коаліції в роки Другої світової війни.

Зміст семінарського заняття

1. Формування основних принципів і цілей антигітлерівської коаліції.
2. Англо-радянсько-американські відносини у вересні-грудні 1941 р.
3. Завершення утворення антигітлерівської коаліції.

4. Питання про утворення майбутньої міжнародної організації для підтримання миру і безпеки (ООН).
5. Проблема майбутнього Німеччини і її європейських союзників у політиці держав антигітлерівської коаліції.

Тематика рефератів:

1. Міжнародні аспекти німецької проблеми в 1945–1949 рр.
2. Вступ Італії у війну і початок бойових дій в Африці.
3. Початок війни на Тихому океані.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

1. Формування основних принципів і цілей антигітлерівської коаліції. Характеристику їх слід почати з вивчення питання міжнародних наслідків нападу гітлерівської Німеччини на СРСР та передумов співробітництва СРСР з Англією і США. Дати оцінку англо-радянських договорів СРСР з польським і чехословацьким урядами в липні 1941 року. Далі необхідно проаналізувати основні положення Атлантичної хартії Англії і США (серпень 1941 р.) і умов, на яких до неї приєднався Радянський Союз.

2. Англо-радянсько-американські відносини у вересні-грудні 1941 р. Характеризуючи англо-радянсько-американські відносини у вересні – грудні 1941 р. показати їх еволюцію в залежності від становища на фронтах і вступу у війну США. При цьому відмітити, що, насамперед, поразка німців у Московській битві і напад Японії на Перл-Харбор остаточно визначили позицію США у створенні антигітлерівської коаліції.

3. Завершення утворення антигітлерівської коаліції. Висвітлити три основні міжнародні документи, прийняті учасниками процесу:

- 1) декларацію Об'єднаних Націй (2 січня 1942 р.);
- 2) радянсько-англійський договір 26 травня 1942 р.;
- 3) радянсько-американську угоду 11 червня 1942 р.

4. Питання про утворення майбутньої міжнародної організації для підтримання миру і безпеки (ООН). Довести, чому Ліга Націй виявилась неефективною і потребувала заміни новим міжнародним органом. Коли вперше і хто із керівників великих держав порушив це питання? Проаналізувати декларацію з проблеми загальної безпеки, прийняту на Московській конференції міністрів закордонних справ СРСР, США і Англії і підписану також Китаєм. Висвітлити хід роботи конференції в Думбартон-Оксі і основні положення проекту Статуту ООН.

5. Проблема майбутнього Німеччини і її європейських союзників в політиці держав антигітлерівської коаліції. Її початок сягає ще у початковий період формування антигітлерівської коаліції (візит А.Ідена в Москву у грудні 1941 р.). Необхідно проаналізувати плани СРСР, США і Англії у визначенні кордонів післявоєнної Німеччини та інших держав, а також їх варіанти розчленування Німеччини на ряд держав, дискусії з цих проблем в ході міжсоюзницьких конференцій (Тегеранської, Кримської і Потсдамської) і їх результати.

Контрольні завдання до семінарського заняття :

1. Захисту США від якої держави просив Й. Сталін у своєму першому посланні президенту Ф. Рузвельту 4 серпня 1941 р., пропонуючи їй навіть територіальні поступки?
2. Коли вперше Й.Сталін поставив перед Англією питання про відкриття другого фронту на півночі Франції?
3. Охарактеризуйте основні рішення Московської конференції СРСР, США і Англії 27 вересня – 1 жовтня

1941 р.?

4. Коли уряд США поширив дію закону про ленд-ліз на Радянський Союз?
5. Дайте характеристику «Угоди між урядом СРСР і Великої Британії про спільні дії у війні проти Німеччини»? Коли вона була укладена?
6. Коли була підписана угода про відновлення дипломатичних відносин між СРСР і Польщею? Дайте їй характеристику.
7. Коли було підписано радянсько-англійський союзний договір. Дайте йому характеристику?
8. Яке питання глобального характеру було поставлене під час радянсько-польських переговорів у Москві 3-4 грудня 1941 року ?
9. Де і коли була прийнята «Декларація чотирьох держав з питання загальної безпеки»?
10. Коли проходила і які питання обговорювала конференція в Думбартон-Оксі?
11. Де була остаточно узгоджена процедура голосування в ООН?
12. Сформулюйте основні положення «декларації чотирьох держав з питання загальної безпеки» .
13. З якою державою СРСР підписав 2 серпня 1941 р. угоду про економічне сприяння у війні проти агресорів
14. Коли, де була проведена перша конференція СРСР, США, Англії? З яких питань?
15. Сформулюйте основні положення Атлантичної хартії.
16. Коли було поширено закон про ленд-ліз на СРСР?
17. 6 грудня 1941 р. Англія оголосила війну союзникам Німеччини. Кому?

Тема 5. Підготовка і укладення мирних договорів з країнами фашистського блоку.

Зміст семінарського заняття

1. Дипломатична боротьба з проблеми мирних договорів на сесіях і нараді РМЗС великих держав у 1945–1946 рр.
2. Мирні договори 10 лютого 1947 р., їх зміст і сутність.
3. Проблема мирного договору з Японією.
4. Державний договір 1955 р. з Австрією.

Тематика рефератів:

1. Створення і початок діяльності ООН.
2. Післявоєнне мирне врегулювання і мирні договори 10 лютого 1947 року.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

1. Дипломатична боротьба з проблем мирних договорів на сесіях і нараді МЗС великих держав у 1945-1946 рр. Дати оцінку рішень Першої сесії МЗС (11 вересня – 2 жовтня 1945 р.) в Лондоні; Московської наради міністрів закордонних справ СРСР, США і Англії (16-26 грудня 1945 р.), Другої сесії МЗС в Парижі (26 квітня – 16 травня і 15 червня - 12 липня 1946 р.), Паризької мирної конференції (29 липня – 15 жовтня 1946 р.), Третьої сесії МЗС (4 листопада – 12 грудня 1946 р. в Нью-Йорку).

2. Мирні договори 1947 року, їх зміст і сутність. Проаналізувати мирні договори з Італією, Фінляндією, Угорщиною, Румунією і Болгарією від 10 лютого 1947 р. і їх основні положення.

3. Проблема мирного договору з Японією. Необхідно з'ясувати особливості процесу мирного врегулювання на Далекому Сході. Чому підготовку мирного договору з Японією стала предметом розбіжностей і тривала до 1951 року? Які нові обставини виникли у взаємовідносинах великих держав? В чому була відмінність у рішенні проблеми окупації Японії від окупації Німеччини? Чим

було зумовлено прагнення США підписати договір безпеки з Японією? Яким до цього було відношення Радянського Союзу?

Висвітлити хід конференції в Сан-Франциско і сутність розбіжностей між її основними учасниками. Проаналізувати головні положення мирного договору з Японією. Чим зумовлювала радянська делегація свою відмову від його підписання? Як ви вважаєте, чи не було це помилкою?

4. Державний договір з Австрією. Аналіз питання слід почати з короткої інформації про проблему аншлюсу. Потім дати оцінку декларації про звільнену Австрію, яка була прийнята на Московській конференції міністрів закордонних справ СРСР, США і Англії 1943 р. Далі висвітлити особливості, що виникли у взаємовідносинах Австрії і великих держав після її визволення. В чому полягала сутність проблеми? Чому до 1955 р. не було підписано договору з Австрією? З'ясувати сутність підходів до австрійської проблеми з боку СРСР і його західних союзників. Дати характеристику основних положень Державного договору 15 травня 1955 р. і його наслідків.

Контрольні завдання до семінарського заняття :

1. Який міжнародний орган був створений рішенням Потсдамської конференції для підготовки мирних договорів із союзниками Німеччини? В складі яких держав?

2. В якій формі вимагали західні держави сплати репарацій переможеними країнами? Чому?

3. Яку форму сплати репарацій пропонував Радянський Союз? Чим він це вмотивовував?

4. Прийняття якої формули в економічних відносинах переможених держав з великими країнами домагалися США і їх західні партнери?

5. Назвіть дати проведення Паризької мирної конференції?
6. На які три групи ділилися держави, що були запрошені на Паризьку мирну конференцію? Скільки всього держав було на ній представлено?
7. Чи була на Паризькій мирній конференції 1946 р. делегація УРСР?
8. Коли і де були підписані і набули чинності мирні договори з Італією, Болгарією, Румунією, Угорщиною і Фінляндією?
9. Що передбачали політичні постанови мирних договорів 10 лютого 1947 р.?
10. Які рішення відносно Японії були прийняті на Московській конференції міністрів закордонних справ СРСР, США і Великої Британії (РМЗС)?
11. Охарактеризуйте основні положення Сан-Франциского мирного договору 8 вересня 1951 р.
12. Чому війська США не були виведені з території Японії в 90-денний термін як це передбачалося мирним договором?
13. Який документ по Австрії був прийнятий на Московській конференції міністрів закордонних справ СРСР, США і Англії 19–30 жовтня 1943 р.? Його положення.
14. Військами яких країн визволялася і була окупована Австрія? На які зони окупації вона була поділена?

Тема 6. «Холодна війна»: початок та доктринальні основи.

Зміст семінарського заняття

1. Походження «холодної війни» і її початок: еволюція оцінок.

2. Доктринальні основи «холодної війни» в політиці СРСР і США.
3. Радянсько-американське протистояння і країни Східної Європи.
4. Політика військово-політичних блоків.

Тематика рефератів:

1. Загострення міжнародних відносин і початок «холодної війни».
2. Організація Північноатлантичного Договору (НАТО).
3. Палестинська проблема у 1945–1948 рр.
4. Початок розпаду колоніальної системи.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

1. Питання перше про походження «холодної війни» і її початок: еволюція оцінок слід висвітлювати маючи на увазі те, що і в радянській і в сучасній літературі немає однозначної відповіді на те, хто ініціював її. Для цього необхідно проаналізувати відомі промови Й. Сталіна і У. Черчілля, що і визначить вашу позицію. Але разом з цим ці промови доцільно було б співставити з іншими подіями в контексті загального стану відносин СРСР з західними державами та політикою сталінського керівництва в країнах Південно-Східної Європи.

2. Доктринальні основи «холодної війни» в політиці СРСР і США.

Дати характеристику «доктрини стримування», автором якої був Д. Кеннан. Проаналізувати сутність «доктрини Трумена». У зв'язку з чим президент Г. Трумен визначив основні завдання політики США по відношенню до Греції і Туреччини? Що започаткував цей прецедент у наступні роки?

Висвітлити основні положення «плану Маршалла» і боротьбу навколо нього. Чи була для СРСР можливість стати учасником «плану Маршалла»?

Простежити еволюцію доктринальних основ «холодної війни» і в зв'язку з цим дати оцінку доктринам «відкидання комунізму», «балансування на межі війни» (Д. Даллес), «гнучкого реагування» (Д. Кеннеді).

3.Радянсько-американське протистояння і країни Східної Європи.

Висвітлити політику СРСР У НДР, Польщі, Чехословаччині, Угорщині, Румунії, Болгарії, Югославії, Албанії і через неї відносини із США. Звернути увагу на події в НДР (1953 р.) в Угорщині і Польщі (1956 р.), загострення радянсько-югославських і радянсько-албанських відносин.

4. Політика військово-політичних блоків.

Необхідно назвати учасників військово-політичних блоків: Міжамериканський пакт оборони (Ріо-де-Жанейрський пакт) 1947, НАТО (1949 р.), АНЗЮС (1951 р.) СЕАТО (1954), СЕНТО (Багдадський пакт 1955 р., а також Організації Варшавського Договору (1955 р.). Дати коротку характеристику їх діяльності.

Контрольні завдання до семінарського заняття:

1. Які протиріччя з німецької проблеми наприкінці війни почали ускладнювати міжсоюзницькі відносини?
2. Поясніть термін «холодна війна» і його походження.
3. Які аргументи наводять прибічники тези, що відповідальність за початок «холодної війни» несе сталінське керівництво Радянського Союзу?
4. Приведіть докази тих, хто вважав, що саме західні країни і США своєю політикою спровокували «холодну війну».
5. Має рацію, чи ні, твердження, що взаємне суперництво за світове лідерство і спроби насадження у світі радянського і американського варіантів його розвитку

привели до конфронтації і «холодної війни», а тому за неї несуть відповідальність обидві сторони?

6. Дайте характеристику виступу Сталіна у лютому 1946 р?
7. Розкрийте сутність промови У.Черчіля 5 березня 1946 р. у м.Фултоні.
8. Сформулюйте основні положення «доктрини Трумена».
9. Розкрийте основні положення програмної промови 5 червня 1947 р. і плану Дж. Маршала.
10. Де і коли був створений перший військово-політичний блок?
11. 17 березня 1947 р. в Брюсселі був створений Західний Союз (Брюссельський пакт). Які держави стали його членами і які зобов'язання брали на себе?
12. Проаналізуйте основні положення Договору про створення Північноатлантичного союзу (НАТО) 4 квітня 1949 р.
13. Коли були створені АНЗЮС, СЕНТО, СЕАТО, ОВД?

Тема 7. Основні проблеми міжнародних відносин від розрядки до завершення «холодної війни»

Зміст семінарського заняття

1. Радянсько-американські відносини в період розрядки.
2. Нормалізація відносин ФРН з країнами Східної Європи.
3. Підготовка і проведення Народи з питань безпеки і співробітництва в Європі.
4. Загострення міжнародних відносин у кінці 70-х – початку 90-х років і його причини.
5. Перебудова в СРСР, міжнародні відносини і кінець «холодної війни».

Тематика рефератів

1. Зміна теоретичних концепцій зовнішньої політики СРСР в період перебудови.
2. Проблема афганської війни в другій половині 80-х років.
3. Нормалізація відносин ФРН з країнами Східної Європи.
4. Міжнародні відносини на Близькому Сході і Кемп-Девідські угоди 1979 року.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

1. Радянсько-американські відносини в період розрядки.

З'ясувати причини розрядки (зокрема для США – в'єтнамська проблема і її сумний досвід для СРСР – загострення відносин з КНР). Проаналізувати характер розрядки, основні її досягнення: підписання у 1969 – 1970 рр. договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що у додаток до Московського договору про заборону випробувань ядерної зброї в трьох сферах (1963 р.) створювало перспективи для міжнародного контролю над гонкою озброєнь.

Висвітлити процес покращення радянсько-американських відносин. Проаналізувати основні договори і угоди підписані під час візитів Л.Брежнєва у США і Р.Ніксона в СРСР (1972–1974 рр.).

2.Нормалізація відносин ФРН з країнами Східної Європи. При підготовці питання використати матеріал з курсу сучасної історії країн Європи і Північної Америки по темі «Німеччина після Другої світової війни».

3.Підготовка і проведення Нарadi з питань безпеки і співробітництва в Європі. Відзначити, який вплив на міжнародні відносини справили нормалізація і покращення відносин між СРСР і США. Проаналізувати процес

підготовки до європейської наради і висвітлити основні питання, з яких велися дискусії і переговори.

Охарактеризувати роботу Гельсінкського форуму 30-31 серпня 1975 р. і дати оцінку положень Заключного акту Загальноєвропейської наради.

4. Загострення міжнародних відносин у кінці 70-х – початку 90-х років і його причини. Довести, що бачення процесу розрядки у керівників провідних держав не співпадало з принципових положень. У зв'язку з цим проаналізувати їх позиції, особливо в контексті «третього кошика». Визначити основні причини розбіжностей. У зв'язку з цим дати оцінку проблемам гонки озброєнь (крилаті ракети, нові авіаційні системи, радянська ініціатива з заміною ракет СС-4, СС-5 на СС-20 у європейських країнах-членах ОВД), введення радянських військ у Афганістан і ін.

5. Перебудова в СРСР, міжнародні відносини і кінець «холодної війни». Сформулювати основні положення внутрішньо- і зовнішньополітичного курсу М. Горбачова. Висвітлити процес розвитку радянсько-американських відносин і в зв'язку з цим основні питання, що розглядалися в процесі зустрічей на вищому рівні (зокрема в Женеві, Рейк'явіку, Москві). Визначити коли офіційно завершилась «холодна війна», а також її наслідки.

Контрольні завдання до семінарського заняття :

1. Якими об'єктивними реаліями кінця 60-х – початку 70-х рр. була зумовлена розрядка?
2. Коли СРСР досяг військово-стратегічного паритету із США? Що це означало?
3. Про що велися переговори з 17 листопада 1969 р. у Гельсінкі і у Відні?

4. Коли була укладена чотирьохстороння угода щодо західного Берліну, її зміст.
5. Висвітліть основні положення договору «Основи взаємовідносин між СРСР і США». Коли він був укладений?
6. Що передбачали безстроковий Договір про обмеження систем ПРО і Тимчасова угода про деякі заходи в галузі обмеження стратегічних наступальних озброєнь (ОСО-1)?
7. Назвіть п'ять угод, що були підписані під час візиту в СРСР президента Р.Ніксона 22-30 травня 1972 р.
8. Які документи були підписані під час Вашингтонського саміту Р. Ніксона і Л. Брежнєва?
9. Що зафіксував договір між ФРН і Чехословаччиною 1972 р.?
10. Коли обидві німецькі держави були прийняті в ООН?
11. Назвіть основні документи, що були укладені між США і СРСР під час третьої зустрічі Р. Ніксона і Л. Брежнєва 27 червня – 3 липня у Москві і Криму і дайте їм оцінку.
12. Проблеми європейської безпеки в діяльності ОВД і НАТО.
13. Який план запропонував на сесії Ради НАТО 3–4 червня 1971 р. в Лісабоні М. Шуман? Охарактеризуйте його.
14. Коли проходив перший етап Наради з безпеки і співробітництва в Європі? Його рішення.
15. Назвіть основні причини загострення міжнародних відносин у другій половині 70-х років.
16. Що змінилося в проблемі озброєнь у другій половині 70-х рр. (ОСО-2, Євrorакети, ін.)?

17. Початок радянської інтервенції в Афганістані і її міжнародні наслідки.
18. Загострення радянсько-американських відносин у період президентства Р. Рейгана.
19. З якими зовнішньополітичними ініціативами виступив М. Горбачов?
20. Завершення «холодної війни».
21. Розпуск Організації Варшавського договору і Ради Економічної Взаємодопомоги.

Тема 8. Початок і розвиток європейської інтеграції після Другої світової війни.

Зміст семінарського заняття

1. Економічні і політичні передумови європейської інтеграції і її початок.
2. Утворення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС).
3. Зростання інтеграційних процесів у Європі та проблема взаємовідносин ЄЕС з Великою Британією і США.
4. Європейська інтеграція на новому етапі. Європейський Союз.

Тематика рефератів:

1. Ідея європейської інтеграції в період 20-х – початку 30-х років.
2. Рада Європи на сучасному етапі.
3. Участь України в миротворчому процесі в Європі.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

1. Економічні і політичні передумови європейської інтеграції і її початок. Необхідно зазначити, що ідея об'єднаної Європи існувала давно. У зв'язку з цим дати коротку історію питання. Чому економічні і політичні передумови європейської інтеграції виникли саме після

Другої світової війни, що цьому сприяло? З чого почалася європейська інтеграція? Охарактеризувати хід її до утворення Європейського економічного співтовариства.

2. Утворення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). Охарактеризувати умови, що склалися до середини 50-х рр. у європейських країнах і які сприяли зближенню їх економік. Дати оцінку Римського договору 1957 р. про утворення ЄЕС («Спільного ринку»), його основних положень і довідку про країни, котрі ввійшли в шістку учасників ЄЕС.

3. Зростання інтеграційних процесів у Європі та проблема взаємовідносин ЄЕС з Великою Британією і США. Дати загальну характеристику інтеграційних процесів у Європі. Визначити три основні їх варіанти: соціалістична інтеграція у варіанті Ради Економічної Взаємодопомоги (РЕВ), Спільний ринок («шістка») і Європейська асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ («сімка» на чолі з Великою Британією). Яку політику відносно них проводили США? Яка доля спіткала ЄАВТ? Чому Англія змінила свою позицію відносно ЄЕС і почала домагатися членства в ньому?

4. Європейська інтеграція на новому стані. Європейській союз (ЕС). При висвітленні питання розглянути основні етапи європейської інтеграції, охарактеризувати головні документи з проблеми її поглиблення і створення нових інтеграційних структур у контексті створення Європейського Союзу. Що сталося з РЕВ? Яка перспектива вступу України в ЕС?

Контрольні завдання до семінарського заняття :

1. Ідеї об'єднання Європи в період 20-х – 30-х років і їх невдача.

2. Які були передумови для об'єднання Західної Європи після Другої світової війни?
3. Що таке інтеграція?
4. Коли була створена перша європейська інтеграційна структура і як вона називалася?
5. Назвіть держави, що ввійшли до складу ЄЕС у 60-х роках.
6. Коли було прийнято рішення про формування європейської валютної системи(ЄВС)? Коли вона розпочала свою роботу?
7. Коли Європейське співтовариство отримало назву Європейський союз?
8. Охарактеризуйте Маастрихтські угоди.
9. Назвіть держави, що ввійшли до складу ЄС у 90-х роках?
10. Що означає спільна зовнішня політика та політика безпеки (СЗППБ) ЄС?
11. Які країни ввійшли до складу ЄС на початку XXI ст.?
12. Проблема нової конституції ЄС, за прийняття якої висловився Європарламент 10 лютого 1994 р.
13. Охарактеризуйте відносини України з ЄС і перспективи її вступу в цю організацію.

Методичні рекомендації з підготовки практичних (семінарських) занять.

Мета семінарських занять – поглиблення та закріплення знань, отриманих на лекціях і під час самостійного вивчення окремих тем курсу. Як правило, на семінар виносяться 3–4 питання; їх розглядають як у традиційній формі, так і у вигляді дискусії, розгорнутої бесіди, конференції, «круглого столу», особливо якщо обговорюються проблемні питання. Опитування студентів на семінарі проходить як за бажанням студента, так і за викликом викладача. Крім основних

виступів студентів на семінарі, викладач оцінює також істотні доповнення до викладеної проблеми. На семінарських заняттях можуть обговорюватися повідомлення, доповіді та реферати.

У кінці заняття викладач підводить підсумки роботи, оцінює виступи і доповнення кожного студента, акцентуючи увагу на найбільш вдалим відповідях, недоліках у висвітленні теми. Крім цього, студенти отримують завдання щодо підготовки до наступного семінарського заняття. Оцінки, одержані на семінарі, обов'язково враховуються при рейтинго-модульній системі контролю знань.

Готуючись до семінарського заняття, студент повинен опрацювати рекомендовані до даної теми джерела та літературу, продумати відповіді на кожне питання, скласти план і стислі тези свого виступу. Важливе значення у підготовці до семінару мають консультації викладачів, час і місце проведення яких доводиться до відома студентів. Готуватися до семінарського заняття необхідно заздалегідь. Всебічна та ґрунтовна підготовка – важлива передумова створення творчої атмосфери при обговоренні передбачених планом семінару питань, змістовних виступів і доповнень. На семінарі студенти повинні доповнювати свої записи новим матеріалом з виступів своїх товаришів та викладача.

Семінарські заняття базуються на самостійній роботі студентів, яка є однією з основних форм навчального процесу. Лише самостійна робота в комплексі з іншими формами навчання забезпечує глибоке вивчення та всебічне засвоєння студентами матеріалу, оволодіння методами наукового мислення, виховання у них творчих, аналітичних підходів до вивчення дисципліни. Форми самостійної роботи студентів можуть бути різноманітними: вивчення і конспектування документів та інших історичних джерел,

навчальної та навчально-методичної літератури, монографій і наукових статей, написання тематичних повідомлень, доповідей, рефератів. Основна ділянка самостійної роботи – уважне читання і конспектування передбачених до семінарського заняття основних джерел та літератури. Це обов'язкова вимога при вивченні інформаційної безпеки, один з головних елементів модульно - рейтингової системи оцінки знань студентів

Самостійна робота студентів.

1. Мета й завдання самостійної роботи студентів

а) закріплення у студентів умінь і навичок роботи з науковою літературою (конспектування, виписування тез, загальне ознайомлення тощо);

б) закріплення у студентів володіння методикою укладання словника, креслення схем і таблиць;

в) краще усвідомлення та запам'ятовування матеріалу під час виконання завдань для самостійної роботи;

г) систематизування знань під час укладання словника.

2. Форми організації самостійної роботи

1. Забезпечити студентів необхідними навчально-методичними матеріалами (підручниками й посібниками, фаховими виданнями, адресами в Інтернеті, текстами лекцій тощо).

2. Чітко визначити зміст і методи виконання завдань для самостійної роботи: – подати чіткий список завдань для самостійного опрацювання відповідно до кожної теми; – до кожного завдання обов'язково вказати джерело й конкретні сторінки, що потрібно опрацювати; – зазначити методи виконання самостійної роботи для кожного конкретного завдання (конспектування, тези, виписки, загальне ознайомлення тощо); – подати чіткий список термінів

відповідно до кожної теми із зазначенням джерела, звідки можна виписати дефініцію даних понять.

3. Організувати системний контроль за виконанням студентами завдань для самостійного опрацювання.

3.1. Вхідний контроль: подати питання для повторення основних подій в історії міжнародних відносин.

3.2. Поточний контроль: а) перевіряти виконання студентами індивідуальних завдань; б) перевіряти виконання студентами завдань для самостійного опрацювання; в) перевіряти ведення словника.

3.3. Підсумковий контроль: розробити питання для підсумкового колоквиуму, що проводиться наприкінці вивчення курсу.

3. Методичні рекомендації до самостійної роботи.

Курс «Історія міжнародних відносин» вивчається протягом одного семестру. Навчально-тематичним планом передбачена самостійна робота з найбільш актуальних і складних тем курсу. На самостійну роботу виносяться основні та додаткові питання і завдання, передбачені запропонованими планами, і вони проводяться під керівництвом викладачів з використанням різних форм та методів контролю знань студентів: тестування, опитування, вільна дискусія, обговорення реферативних повідомлень, перевірка робочих зошитів, глосарію.

При виконанні самостійної роботи студенти можуть зіткнутися з певними труднощами, пов'язаними, передусім, з браком джерел з дисципліни, що вивчається. У зв'язку з цим студенти мають звернути особливу увагу на: 1) ретельне конспектування лекцій; 2) самостійне вивчення наукових праць, перелік яких дається на лекціях, а також міститься у робочій програмі в розділі „Література”. Ураховуючи зазначене, ведення робочого зошиту є доцільним елементом підготовки до занять.

Крім цього, для формування понятійного апарату студентам рекомендовано вести власний тезаурус, в якому відобразатимуться ключові терміни, що відповідають конкретній темі. Перелік цих термінів не є жорстко визначеним і залежить від творчого підходу кожного студента, водночас їхній перелік становить базовий мінімум і міститься наприкінці даної програми у розділі „Термінологічний мінімум”. За відсутності робочого зошиту із відпрацьованими темами і тезаурусу студенти не зможуть успішно оволодіти даним предметом.

Студенту, під час індивідуальної співбесіди, з обговорення реферату, при висвітленні питань теми дозволяється користуватися робочим зошитом, власним тезаурусом. Студенту можуть ставитися додаткові запитання.

Наприкінці обговорення рефератів, дискусії тощо, викладач оцінює знання студентів і рівень підготовки групи в цілому, наголошує на питаннях, які потребуються більш детального вивчення під час подальшої самостійної роботи.

Завершується вивчення курсу «Історія міжнародних відносин» складанням заліку.

4. Перелік питань для самостійної роботи

1. Предметне поле науки про міжнародні відносини.
2. Проблеми періодизації історії міжнародних відносин.
3. Загальна характеристика Вестфальської та Віденської систем міжнародних відносин.
4. Міжнародні відносини під час Першої світової війни (1914-1918 рр).
5. Післявоєнний устрій світу. Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин.
6. Мирні конференції та спроби перегляду повоєнних домовленостей у 20-і роки ХХ ст.
7. Міжнародні відносини 30-х років ХХ ст.
8. Міжнародні відносини періоду Другої світової війни

(1939 – 1945 рр).

9. Міжнародні відносини в 1945 - сер. 1950-х рр.

10. Міжнародні відносини в 1955 - 1975рр.

11. Міжнародні відносини в другій пол. 70-х - на початку 80-х рр. ХХ

Методичні поради до написання реферату

Реферат (від латин. *refere* – доповідати, повідомляти) – це коротке викладення основних положень вчення, наукової чи навчальної проблеми у письмовому чи усному вигляді. Реферат готується, як правило на основі аналізу декількох джерел інформації, зміст яких вільно і компактно викладається у доступній для розуміння формі.

Підготовлений у письмовому вигляді реферат оформляється розбірливим почерком (або друкується), на окремих аркушах паперу формату А-4 із відповідною нумерацією сторінок відповідно з планом, розробленим студентом самостійно. Його обсяг складає не менше 10 – 15 сторінок. Реферат повинен мати характер самостійного дослідження запропонованої літератури.

Вимоги до реферату:

1. Визначити об'єкт і мету спілкування.

2. Добрати відповідну літературу. Щоб реферат був змістовним, необхідно приділити увагу добору матеріалу. А для цього рекомендується використати ряд джерел. Передусім потрібно з'ясувати, яка література існує з теми реферату (за алфавітним, систематичним, тематичним каталогами, бібліографічними виданнями можна знайти необхідну літературу).

3. Працюючи з літературою, потрібно насамперед налаштуватися, дати собі цільову установку: вивчити за книжкою те чи інше питання, яке потрібно висвітлити; критично проаналізувати зміст книжки; перевірити, чи

збігається ваша оцінка якоїсь проблеми з думкою автора, інших авторитетних осіб; вибрати для реферату найяскравіші факти, приклади, цікаві положення тощо.

4. Опрацювати джерела з робочими стислими помітками, закладками в книжці.

5. Скласти план відповідно до обсягу реферату (його пункти розкриваються приблизно на однаковій кількості сторінок). План реферату міститься на початку роботи.

6. Текст реферату слід структурувати (виділити розділи, параграфи тощо);

7. Оформити яскравий, оригінальний вступ.

8. Дати аналіз вивченої літератури та запропонувати власну інтерпретацію висновків і фактів, з якими ознайомився студент під час роботи над основними джерелами. Список використаної літератури розмістити наприкінці реферату.

9. Під час усного виступу краще розповідати, а не читати реферат. Для цього скласти розгорнутий план-конспект на 2-4 сторінки.

10. Під час добору мовних засобів для написання реферату необхідно враховувати особливості наукового стилю мовлення.

Індивідуальні завдання (теми рефератів)

1. Дипломатична боротьба на Паризькій мирній конференції.
2. Дипломатична боротьба на Вашингтонській мирній конференції.
3. «Російське питання» на Паризькій мирній конференції.
4. «Українське питання» та його розв'язання в рамках Версальсько-Вашингтонської міжнародної системи.
5. Вплив колоніальних проблем на еволюцію міжнародних відносин після Першої світової війни.

6. Міжнародне визнання СРСР у 1920-х рр.
 7. «Меморандум Танака» та його вплив на зовнішню політику Японії.
 8. Ідея реваншу в зовнішньополітичній стратегії А.Гітлера.
 9. Причини провалу спроб по створенню системи колективної безпеки в Європі в середині 1930-х рр.
 10. Експансія нацистської Німеччини в Європі в 1938 - 1940 рр. та її міжнародні наслідки.
 11. Таємний протокол до пакту Молотова - Ріббентропа: зміст і міжнародне значення.
 12. Вплив подій 1940 - 1941 рр. на створення антигітлерівської коаліції.
 13. Проблема кордонів у післявоєнній Європі на міжнародних конференціях.
 14. Проблема післявоєнної Німеччини на міжнародних конференціях.
 15. Німецьке питання та його розв'язання.
 16. Радянсько-американські відносини кінця 60-х - першої половини 70-х рр.
 17. Договори про обмеження стратегічних озброєнь та їх вплив на еволюцію міжнародних відносин.
 18. Введення радянських військ в Афганістан і загострення міжнародного становища.
 19. Зовнішньополітичні аспекти політики «перебудови» в СРСР: розрядка міжнародної напруги.
 20. Європейська інтеграція: основні етапи та проблеми.
- Запитання підсумкового контролю (залік)**
1. Загострення відносин на Балканах напередодні І Світової війни. Англо-німецькі протиріччя.

2. Україна на шляху перебудови зовнішніх відносин після проголошення незалежності. Дипломатичні зв'язки.
3. Міжнародні відносини в початковий період I Світової війни 1914-1918 рр.
4. Нові риси, тенденції і перспективи розвитку міжнародних відносин у трансформації змін кінця 80-х – початку 90-х років XX ст.
5. Окупація німецькими військами України в I Світову війну. Міжнародна діяльність її урядів.
6. Розрядка міжнародної напруги в 70-90-ті роки. Характер, етапи, наслідки.
7. Міжнародні відносини в період “холодної війни” та блокового протистояння.
8. Наслідки Паризької мирної конференції і розстановка сил після I Світової війни.
9. Міжнародні наслідки розгрому Німеччини та Японії в 1945 році. Докорінні зміни в міжнародній обстановці.
10. Міжнародні відносини і зовнішня політика України і Росії в час Громадянської війни та іноземної воєнної інтервенції (1918-1920 рр.).
11. Міжнародні відносини в завершальний період другої світової війни в 1944 р.
12. Створення Версальської системи в 1919-1920 рр. Її суперечності.
13. Міжнародне значення битви на Курській дузі влітку 1943 р. Декларація про Австрію.
14. Міжнародні відносини в період Генуезької та Гаазької конференцій.
15. Катинська справа, погіршення та розрив радянсько-польських дипломатичних відносин. Створення нової польської армії під командуванням Берлінга.

16. Рапальський сепаратний договір (16 квітня 1922 р.). Новий меморандум Антанти. Міжнародне значення Генуезької та Гаазької конференцій.
17. Розгром фашистських військ під Москвою та Сталінградом; початок докорінного перелому в ході другої світової війни.
18. Міжнародні відносини під час світової економічної кризи 1929-1933 рр. Німецька вимога “рівності” в озброєннях.
19. Національно-визвольний рух в Європі, масштаби, характер (1943-1945 рр.).
20. Загострення відносин в час світової економічної кризи 1929–1933 рр. Німецька вимога “рівності” в озброєннях.
21. Завершення створення антигітлерівської коаліції. питання про відкриття другого фронту в Європі.
22. Виникнення вогнища війни на Далекому Сході в 1931-1933 рр. Вихід Японії з Ліги Націй.
23. Початок війни на Тихому океані в Другій світовій війні. Вступ США у військові дії.
24. Радянсько-китайські та радянсько-японські відносини в 1931-1933 рр.
25. Позиції правлячих кіл Англії та США в зв’язку з нападом Німеччини на СРСР. Вступ радянських військ в Іран. Московська конференція представників СРСР, США та Великої Британії (вересень-жовтень 1941 р.).
26. Встановлення фашистського режиму в Німеччині. Зміст та мета політик колективної безпеки в Європі. Позиції держав. Визначення агресії.
27. Вступ країн Балтії до СРСР. Радянський ультиматум Румунії, вирішення бесарабського та буковинського питань.

28. Нова смуга нормалізації дипломатичних відносин між СРСР та країнами світу. Вступ СРСР до Ліги Націй.
29. Співвідношення сил на радянсько-німецькому фронті в 1941 р. Передумови та початок створення антигітлерівської коаліції.
30. Відмова Німеччини від військових статей Версальського договору. Озброєння її і позиції великих держав.
31. Японо-американські та англо-японські відносини в 1939-1941 рр. Зближення Японії з Німеччиною. Пакт про нейтралітет між Японією та СРСР.
32. Початок воєнної агресії німецького та італійського фашизму.
33. Військова та дипломатична підготовка Німеччини до війни з СРСР. укладення Берлінського пакту трьох агресорів.
34. Мюнхенська “політика умиротворення” агресорів і позиції великих держав.
35. Становище на далекому Сході в 1939-1941 рр.
36. Мюнхенська угода в початковий період Другої світової війни. Загострення американо-німецьких суперечностей. Закон про “ленд-ліз”.
37. Політика СРСР щодо Чехословаччини в час “мюнхенських подій”. Результат конфлікту біля озера Хасан. Крах політики колективної безпеки.
38. Капітуляція Франції в час Другої світової війни. Комп’єнське перемир’я. Причини поразки Франції, міжнародні наслідки.
39. Передвоєнна політична криза в 1939 році в Європі. Участь Угорщини та Польщі в розподілі Чехословаччини.

40. Поразка французьких та англійських військ у Північній Франції. Вступ у війну Італії.
41. Розширення фашистської агресії. Захоплення Німеччиною Клайпеди, договір з Румунією; німецько-італійський “сталевий пакт”. Ставлення США до агресії.
42. Радянсько-фінська війна. Виключення СРСР з Ліги Націй. Англо-французькі плани нападу на СРСР.
43. Придушення іспанської республіки. Визнання державами режиму Франко.
44. Вторгнення німецьких військ в Данію, Норвегію, Голандію, Бельгію, Люксембург та Францію. приход до влади в Англії уряду У.Черчіля. Закінчення “дивної війни”.
45. Англійські та французькі гарантії Польщі, Румунії, Греції та Туреччині напередодні Другої світової війни.
46. Утворення Північно-Атлантичного блоку (НАТО) після Другої світової війни та наслідки його діяльності.
47. Укладення пакту про ненапад між СРСР та Німеччиною 23 серпня 1939 р. Таємний протокол. Його зміст та наслідки.
48. Проблема Німеччини в зв’язку з утворенням НДР. “Берлінська стіна”.
49. Збройний конфлікт між Японією та СРСР на р. Халхін-Гол., його врегулювання та наслідки.
50. Депортація ряду народностей в час другої світової війни в СРСР, її причини та наслідки.
51. Співвідношення сил напередодні другої світової війни; її характер і періодизація.

52. Виступ У.Черчіля в Фулбрайті та нова лінія держав по відношенні до колишнього союзника – СРСР. Вірогідність Третьої світової війни.
53. Загальні особливості міжнародних відносин періоду “холодної війни”.
54. Розрядка міжнародної напруженості. Гельсінгський акт 1975 р.
55. Радянсько-американські відносини в 70-80-х рр.
56. Передумови “оксамитових” революцій у країнах ЦСЄ.
57. Міжнародні наслідки розпаду СРСР та краху світової системи соціалізму.
58. Теоретичні аспекти науки про міжнародні відносини.
59. Предметне поле міжнародних відносин. Специфіка об’єкта і предмета.
60. Періодизація історії міжнародних відносин.
61. Джерела, періодика та література із сучасних міжнародних відносин.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Агресія (лат. – *напад*) — незаконне застосування збройної сили державою (групою держав) проти іншої держави, що порушує її суверенітет, територіальну цілісність, позбавляє політичної незалежності.

Анексія (лат. – *приєднання*) – насильницьке приєднання, загарбання або утримання однією державою території або частини території іншої держави.

Антанта (франц. – *згода*) – військово-політичний союз Англії, Франції та Росії, який сформувався напередодні Першої світової війни на противагу Троїстому союзу.

Аншлюс (нім. — *приєднання, союз*) — назва політики насильницького включення Австрії до складу Німеччини.

Атлантизм (лат. — *Атлантичний океан*) — ідейно-політична концепція, в основі якої лежить теза про спільність інтересів і доль країн атлантичного регіону. Атлантизм набув особливого

поширення в умовах «холодної війни», коли геополітичні терміни «Захід» і «Схід» пов'язувалися з існуванням двох антагоністичних суспільних систем, а атлантична солідарність стала синонімом антикомунізму.

Болонський процес - система міжнародних угод, спрямованих на формування єдиного європейського простору вищої освіти і науки.

Великодержавність - політика великої держави, прийнята духом національної переваги. Зростання великодержавних настроїв, як правило, відбувається на завершальній фазі поступального розвитку етносу, коли існує достатня основа для зовнішньої експансії етнокультурних цінностей, політичної культури і соціального досвіду.

Вестернізація (*англ.* - захід) - повна або часткова переорієнтація співтовариств, що не належать до західнохристиянської культурної традиції, на соціокультурний розвиток за зразком розвинених країн Заходу. При цьому йдеться не про насильницьке впровадження або нав'язування західними державами своїх культурних норм іншим народам в процесі їх колонізації, а про добровільну вестернізацію, яка проводиться елітами країн, що розвиваються.

Вивіз капіталу - експорт капіталу в інші країни державою, підприємствами, фірмами, приватними особами з метою найбільш вигідного його розміщення, використання.

Військово-промисловий комплекс (ВПК) - союз найбільших корпорацій, дирекцій військових заводів, воячини та урядової бюрократії.

Геноцид (*грец.* - рід, плем'я і *лат.* - вбиваю) - політика, спрямована на винищення окремих груп населення з расових, національних або релігійних мотивів.

Геополітика - поняття, що характеризує місце і форми впливу територіального становища держави на її політику та міжнародні процеси. У сучасних дослідженнях геополітика розглядається в ширшому аспекті, як сфера зовнішньополітичної

стратегії, орієнтованої на формування певного світового політичного простору, боротьбу за гегемонію на світовій арені.

Глобалізація (*франц. – загальний, всесвітній*) - процес кількісного зростання й посилення політичних, економічних, соціальних, культурних зв'язків і стосунків держав світу, що відбувається, починаючи з другої половини ХХ століття; політична практика, зорієнтована на розв'язання локальних суспільних проблем з урахуванням їх взаємозв'язку з проблемами зовнішніми, більш загальними, з передбаченням наслідків для світових процесів. У першу чергу політика глобалізації зорієнтована на підпорядкування політики різних держав подоланню глобальних проблем сучасності.

Глобальні проблеми - сукупність проблем, що зачіпають життєві інтереси всього людства і вимагають для свого вирішення узгоджених міжнародних дій в масштабах світової спільноти. До глобальних проблем відносяться проблеми запобігання термоядерній війні та забезпечення мирних умов розвитку всіх народів, подолання зростаючого розриву в економічному рівні і доходах на душу населення між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, боротьба з голодом, бідністю і неписьменністю на земній кулі, демографічні і екологічні проблеми тощо.

Голокост (*грец. - цілий, увесь і - спалений*) - цілеспрямована політика нацистів Німеччини, спрямована на фізичне винищення євреїв, циган та інших народів.

Гонка озброєнь - прискорене нагромадження запасів зброї, військової техніки, їхнє якісне удосконалення.

Девальвація (*лат. - приставка, що означає відміну, і - мати значення*) - офіційне зниження курсу національної валюти по відношенню до золота, міжнародних грошових одиниць або валют інших країн.

Деколонізація (*лат. - приставка, що означає відміну, і лат. - поселення*) - процес розпаду світової колоніальної системи і утворення молодих незалежних держав після Другої світової війни

Демократія (*грец. - народ і - влада*) - політичний лад, порядок здійснення влади, спосіб управління суспільними справами за участю й в інтересах народу; практичне втілення ідеалів свободи, справедливості, рівності можливостей, людських прав; соціальна активність, участь громадян в ухваленні та здійсненні суспільних рішень, у житті громади, розв'язанні проблем.

Експансія (*лат. - розширення, поширення*) - активне проникнення в певну сферу; розширення меж держави шляхом завоювання, а також поширення економічного та політичного впливу на інші держави.

Ембарго (*ісп. - арешт, заборона*) - державна заборона на ввезення або вивіз з країни певного виду товарів, послуг, валютних та інших цінностей, засіб міжнародного тиску, примусу.

Європейська економічна інтеграція - процес поступової уніфікації та зрощування національних економік європейських держав з метою подолання суперечностей між інтернаціоналізацією господарського життя та обмеженими можливостями внутрішніх ринків.

Європейська система колективної безпеки - комплекс заходів і зобов'язань держав з метою зміцнення безпеки і запобігання виникненню війни в Європі в 1930-х рр.

ЄЕС («Спільний ринок») - економічний союз країн Європи, що передбачав формування «спільного ринку» шляхом усунення митних та інших перешкод в торгівлі, переміщення робочої сили, капіталів.

ЄС (Європейський Союз) - інтеграційне об'єднання європейських країн, створення якого було проголошено 1 листопада 1993 р. як результат тривалого процесу європейської інтеграції. ЄС базується на трьох засадах: 1) Європейське Співтовариство; 2) спільна зовнішня політика й політика в сфері міжнародної безпеки; 3) співробітництво у внутрішній та правовій політиці. Передбачено запровадження громадянства ЄС.

Золотий стандарт - визначення золотого вмісту кожної національної валюти, Установлення відповідного паритету валют і забезпечення режиму їх вільного обміну на золото.

Ізоляціонізм (франц. - відособлення, роз'єднання) - ідея незалучення США до справ інших країн, розташованих поза Американським континентом, та відповідна зовнішньополітична стратегія.

Інвестиції (лат. - одягаю) - довгострокові вкладення капіталів у створення і модернізацію підприємств, розвиток всієї виробничої інфраструктури, освоєння нової техніки і технології.

Інтеграція (лат. - відновлення, з'єднання) - процес, результатом якого є досягнення єдності та цілісності всередині системи, заснованої на взаємодоповненні окремих спеціалізованих елементів.

Інтервенція (лат. — втручання) - насильницьке втручання однієї або кількох держав у внутрішні справи іншої держави.

Ісламський фундаменталізм - релігійно-політичний рух, прихильники якого виступають за повернення до «фундаменту» - витоків ісламу - і перебудову суспільства на основі релігійних традицій.

Капітуляція (лат. - домовляюся) - припинення опору збройних сил або частини їх на умовах, запропонованих переможцем чи погоджених внаслідок переговорів.

Компрадорська буржуазія (ісп.- покупець) - буржуазія економічно відсталих країн, яка здійснює посередництво між іноземним капіталом і національним ринком.

Комюніке (франц. - повідомляю) - офіційне урядове повідомлення про міжнародні переговори та угоди, про важливі події внутрішнього життя країни, військові дії тощо.

Конкуренція (лат. - змагання, суперництво) - змагання між виробниками (продавцями) товарів, а в широкому сенсі - між будь-якими економічними, ринковими суб'єктами; боротьба за ринки збуту товарів з метою отримання вищих прибутків і інших вигод.

Ліга Націй - міжнародна організація співробітництва між державам народами (1919-1946), попередниця ООН.

Маккартизм (*англ.* - прізвище американського сенатора (1909—1957) - політико-ідеологічна кампанія викриття «підривної діяльності комуністів в США в роки «холодної війни», яка перетворилася на тотальне переслідування інакодумців, «полювання на відьом».

Мандатна система (*лат.* - *доручення*) - встановлена державами Антанти система, в рамках якої окремим державам надавалися мандат на управління територіями, що склали раніше володіння колоніальних держав, які зазнали поразки у Першій світовій війні.

Мілітаризм (*лат.* - *військовий*) - політика нарощування військової могутності з метою активної підготовки до загарбницьких воєн.

Монополізація - процес структурної перебудови капіталістичної системи відтворення на основі концентрації виробництва і централізації капіталу.

Монополія (*грец.* - *єдиний і - продаю*) - 1) форма виробничих відносин, пов'язана з укладенням договору про особливу політику на ринку виробництва і збуту продукції. Мета монополії - досягнення привілейованого становища в межах певної галузі або сфери виробництва, зокрема за рахунок монопольної ціни на продукцію. Розрізняються основні типи монополій: *картель* (договір про регулювання обсягу виробництва, умов найму і збуту при збереженні виробничої і торговельної самостійності підприємств), *синдикат* (аналогічна угода, доповнена створенням єдиного торговельного представника, тобто втратою торговельної самостійності), трест (угода, що створює єдине управління виробництвом і збутом), *концерн* (угода, що передбачає фактичне злиття капіталу і створення єдиної фінансово-виробничої системи); 2) виняткове право виробництва, торгівлі, промислу тощо, яке належить одній особі, зокрема «закриті монополії» (захищені юридичними

обмеженнями) і «природні монополії» (ті, що виникли через специфіку використання тих або інших ресурсів).

НАФТА - угода про вільну торгівлю між США, Канадою та Мексикою, яка є фундаментом інтеграційних процесів в Північній Америці.

Нейтралітет (лат. - той, що не належить ні до того, ні до іншого) - статус неприєднання до військових блоків в мирний час або до будь-якої з воюючих сторін під час війни.

Неоколоніалізм (грец. - новий і лат. - поселення) - система заходів, спрямованих на збереження економічної залежності країн, що розвиваються, від індустріально розвинених країн Заходу при формальному визнанні їх незалежності.

Опозиція (лат. - протиставлення) - 1) форма протистояння влади та певної соціальної групи чи політичного об'єднання; протидія якоїсь політичної сили офіційному курсу правлячих кіл, її боротьба за прихильність виборців і прихід до влади або за втілення своїх пропозицій у політичні рішення; 2) група осіб (партійне угруповання, парламентська фракція), що проводить політику протиставлення думкам більшості.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) - універсальна міжнародна організація, головними цілями якої є підтримка і зміцнення міжнародного миру й без пеки, розвиток співробітництва між державами на основі принципів рівноправ'я й самовизначення народів.

Паціфізм (лат. - той, що утихомирює) - 1) світогляд, заснований на ідеалах ненасильства, соціальної солідарності, загального миру; 2) філософія міжнародних відносин, що набула реального поширення з середини 20-х рр. ХХ ст., заснована на принципах створення міжнародного правового простору, системи міжнародного арбітражу, політики роззброєння, відмови від воєн як засобу політики; 3) суспільно-політичний рух, який виступає з морально-етичним засудженням агресивної зовнішньої політики і мілітаризації, тісно пов'язаний з правозахисним рухом.

«План Дауеса» - план послаблення умов репарацій з Німеччини з метою відродження її військово-економічного потенціалу і використання німецької економіки як знаряддя для проникнення американського капіталу в європейські країни.

«План Маршалла» - програма відновлення і розвитку Європи після Другої світової війни на основі надання економічної допомоги з боку США.

Політика «умиротворення агресора» - політика Великої Британії та Франції, що передбачала поступки гітлерівському уряду щодо його намірів ревізувати Версальські домовленості та відмову від силових методів щодо Німеччини, які б дали їй привід розпочати війну.

Ратифікація (лат. - *вирішений, затверджений і - робити*) - затвердження верховним органом державної влади міжнародного договору, який з цього моменту набирає юридичної сили для даної держави.

Реваншизм (франц. - *відплата*) - політична ідеологія, заснована на ідеях відплати, реваншу за військові поразки, утиск національних і, державних інтересів.

Репарація (лат. - *відновлення*) - вид матеріальної міжнародно-правової відповідальності, що полягає у відшкодуванні державою, що здійснила агресію, завданих нею державі - жертві агресії збитків в грошовій або іншій формі. Від репарації потрібно відрізнити контрибуцію - платежі переможе держави країні-переможниці (сучасним міжнародним правом заборонена).

Референдум (лат. - *те, що має бути повідомлене*) - всенародне голосування з найважливіших питань державного життя.

Римський клуб - міжнародна неурядова громадська організація, створена у 1968 р., членами якої є видатні політичні діячі, представники промислових і фінансових кіл, відомі вчені, і яка займається організацією досліджень впливу науково-технічного прогресу на світовий суспільний розвиток.

Діяльність клубу сприяла виникненню інноваційного наукового напрямку — «політичної глобалістики»

«Розрядка міжнародної напруженості» - процес зняття напруженості нормалізації відносин між державами з різним суспільним ладом, перебудови міжнародних відносин на засадах мирного співіснування.

«Рурський конфлікт» - спроба Франції примусити Німеччину виконувати її репараційні зобов'язання методом окупації Рурської області Німеччини (1923 р.)

Рух неприєднання - міжнародне об'єднання країн світу, що визнали неприєднання до військових союзів великих держав одним з основних принципів своєї зовнішньої політики.

Сателіт (*лат. — супутник, спільник*) - держава, формально незалежна, але фактично підпорядкована іншій, сильнішій державі.

СОІ - програма стратегічної оборонної ініціативи США (1983 р.). Вона передбачала розгортання принципово нової протиракетної системи, здатної відбити або значно ослабити удар противника.

Суверенітет (*франц., - носій верховної влади*) - стан незалежності державної влади від будь-якої іншої влади, який полягає в її праві та здатності самостійно, без втручання якоїсь іншої держави керувати своїм внутрішнім і зовнішнім життям. *Державний суверенітет* - це самостійність і неподільність, верховенство законодавчої, виконавчої та судової влади в межах території держави, її незалежність від зовнішнього впливу, влади якоїсь іншої держави; незалежність у здійсненні зовнішніх стосунків.

Фашизм (*італ. — пучок, зв'язка, об'єднання*) - категорія, яка характеризує певний тип тоталітарних політичних рухів, партій і режимів, що виникають в країнах Європи після Першої світової війни, а також відповідну їм ідеологію. В умовах фашизму існує диктатура, схожа з військово-авторитарною. Її відмінність: до бюрократії, армії і церкви як корпоративних інститутів влади додаються єдина масова партія (як політичний авангард народу)

і автономна система держбезпеки і терору (для санації суспільства в ім'я «народного інтересу»). Система вождизму патрунує всі ці інститути, залишаючись відносно автономною..

Фундаменталізм (лат. - *основний, головний, глибокий*) - ідеологія і політика, яка характеризується беззастережною прихильністю певним ідеям, цінностям і цілям.

Перелік рекомендованої літератури

1. Алексєєнко І.В., Маргулов А.Х., Єремєєва І.А., Несправа М.В. Історія міжнародних відносин. Підручник. Дніпро: ДДУВС, 2020. 220 с.
2. Іваницька О. П. Історія міжнародних відносин (1918-1945 роки): Навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2011. 632 с.
3. Історія міжнародних відносин і зовнішньої політики. ХХ – початок ХХІ ст.: Навч. посіб. / В.Ф. Салабай, І.Д. Дудко, М.В. Борисенко, М.П. Чуб. Київ: КНЕУ, 2006. 368 с.
4. Історія міжнародних відносин (від Стародавнього світу до початку ХХ ст.): Навч. посіб. / Я. Б. Турчин, Р. Б. Демчишак, Т. І.Плазова. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2013. 139 с
5. Кучменко Е. М. Історія міжнародних відносин першої половини ХХ ст. : (історико-політ. есе) : [в 2 ч.] / Е. М. Кучменко, Б. А. Кучменко. Київ: 2007. Ч. 1. 369 с.; Ч. 2. 386 с.
6. Міжнародні відносини: Історія. Теорія. Економіка. Право: навчальний посібник / за ред. М. З. Мальського, Ю. М. Мороза. Київ: Знання, 2010. 463 с.
7. Пронь С.В. Міжнародні відносини та зовнішня політика. 1914-1991 роки: Навч. посіб. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2009. 140 с
8. Турчин Я.Б., Демчишак Р.Б., Матлай Л.С. Історія міжнародних відносин (1914–2015): навчальний посібник для студентів ВНЗ Львів: Вид-во Львів. Політехніки, 2016. 140 с.
9. Турчин, Я. Б. Історія міжнародних відносин (від Стародавнього світу до початку ХХ ст.) навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 138 с.

Додаткові джерела

1. Булик М. В. Історія міжнародних відносин у давні часи: навчальний посібник. Маріуполь: МДУ, 2017. 274 с.
2. Гайдуков Л. Ф. Міжнародні відносини і зовнішня політика / Л. Ф. Гайдуков, В. Г. Кремень, Л. В. Губерський [та ін.]. Київ: Либідь, 2001. 265 с.
3. Говард М. Війна в європейській історії / М. Говард. Київ: Мегатайп, 2000. 413 с.
4. Зленко А. М. Дипломатія і політика. Україна в процесі динамічних геополітичних змін / А. М. Зленко. Харків: Фоліо, 2003. 559 с.
5. Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991-2003) / С. В. Віднянський [та ін.]; НАН України, Інститут історії України. Київ: Генеза, 2004. 616 с.
6. Крушинський В. Ю., Манжола В. А. Міжнародні відносини та світова політика. 1945-1980. Дати. Події. Факти: Навч. посібник. Київ: Либідь, 2007. 192 с.
7. Мартиненко А. К. Міжнародні відносини 1945-1975 років: навчальний посібник / А. К. Мартиненко, Б. А. Мартиненко. Київ: Ліра-К, 2007. 366 с.
8. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945-70-ті роки): підручник / В. А. Манжола, М. М. Білоусов, Л. Ф. Гайдуков [та ін.]. Київ: Либідь, 1999. 558 с.
9. Міжнародні відносини та зовнішня політика: 1980–2000 роки: підручник / Л. Ф. Гайдуков, В. Г. Кремень, Л. В. Губерський. [та ін.]. Київ: Либідь, 2001. 621 с.
10. Україна і світ: прагнення змін: монографія / М. Антонович, Н. Висоцька, С. Курбатов [та ін.]. Київ: Дух і літера, 2010. 448 с.
11. Щербак Ю. Україна: виклик і вибір: перспективи України в глобалізованому світі XXI століття / Ю. Щербак. Київ: Дух і Літера, 2003. 578 с.